

VINCAS PIETARIS

**Lietuviai amžių
glūdumuose**

VINCAS PIETARIS

Lietuviai amžių glūdumuose¹

PRAKALBA

Nuo mūsų prabočių apie lietuvių tautos senovę mažai kas teužsiliko. Senos dainos ir pasakos, ir stabmeldiška įtalpa² nuolat ujemos par kunigus, po priėmimo katalikystės³, turėjo ant galo išnykti beveik suvis. Rašytų gi likučių jokių nerandame. Taip jog šių dienų tyrinėtojas yra priverstas semti žinias iš svetimų versmių, kurios, suprantamas dalykas turi savyje daug klaidų, jau tai dėl to, jog svetimi rašėjai toli nuo Lietuvos gyveno, jau tai tyčia padarytų par jų piktą norą. Taip netoli ieškant nežino, jog rusiškosios versmės par valdžios paliepiamą tyčia darėsi sudarkytos ir įvairiomis melagystėmis prikamšomos dėl mūsų tautos akių apmonijimo⁴. Imti iš tokių versmių žinias be skyriaus negali. Bet kad atskirtų tiesą nuo klaidų, kame tas bandymo akmuo, kurį pabraukę pagal paliktą ženklą pažintumėm, ar tai gryna auksinė teisybė, ar tai melo misingis⁵? Rusiški raštininkai šių gadintų tikėdami, jog tokio akmens nėra ir negal būti, drįsta akis išputę meluoti, — meluoja su riksmu, su putomis ant lūpų kurstomi vieni pinigais ir paaukštinimais, kuriai valdžia gausiai moka už melą, kiti gi meluoja iš paiko patriotizmo, atmetę ir protą, ir sarmatą⁶ į šalį...

Tauta, Praeitis

Aš ne dėl ginčo su jais rašydamas, jų melą jiems ant jų sarmatos palieku, tik pasakau, jog klysta užsitikėdami, būk tai nesą bandymo akmens dėl jų meto. Jis yra. *Tai mūsų kalba!*

Ateis laikas, kad ji kaip žiburys rankoje rašytojui nutrems melo tamsą, apšvies amžių glūdumus. Ant jo mostelėjimo prakalbės marios, kalnai ims liudyti ir seniai išmirusios gentys kils iš kapų dėl patvirtinimo istoriškos teisybės. Tik reikia tokio žmogaus mums sulaukti.

O dabar pakolei sulauksime tokio, meskime nors kibirkštėlę nuo jos į tamsius praeities glūdumus ir prie jos miegančios šviesos žvilgterėkim, ar nepamatysim nors silpnus darbų ir kelionių mūsų tautos vaizdus.

ĮŽENGIMAS

Kaip du žmonės greta gyvendami, ima viens iš kito daugumą papročių, daiktų, o su jais sykiu ir jų vardų daugumą, taip ir dvi tautos greta gyvendamos ima viena iš kitos daugumą dar neturėtų ir nematytų įrankių, apsiėjimų ir išmislų⁷, o su jais sykiu ir atsakomus žodžius. Par tai, jeigu dvi kalbos turi vienokiai skambančius vardus dėl išgomų pirmo kultūros laipsnio, o paskui skiriasi, tai gali sakyti, jog vartojančios tautos kalbas, pirmo laipsnio greta arba gal būt ir maištrium⁸ gyveno, prie aukštesnių gi laipsnių buvo paskyriam. Tokiu būdu pagal kalbų užnašumą⁹ gali nutart, ne tik apie jų susiedystę¹⁰, bet ir apie laipsnį tam tarpinės kultūros.

Tauta, Kalba, Kultūra,
Santykiai

¹glūdumas — giluma, tolybė. [przypis edytorski]

²įtalpa — turinys. [przypis edytorski]

³katalikystė — katalikybė. [przypis edytorski]

⁴apmonijimas — apgaulė. [przypis edytorski]

⁵misingis (vok.) — žalvaris. [przypis edytorski]

⁶sarmata — gėdos jausmas. [przypis edytorski]

⁷išmislai — čia: išradimai. [przypis edytorski]

⁸maištrium — maišytai, mišriai. [przypis edytorski]

⁹užnašumas — panašumas. [przypis edytorski]

¹⁰susiedystė — kaimynystė. [przypis edytorski]

Žodžiai, kurie randasi vienoki tarpo kelių kalbų, reikia daleisti, jog tapo paimti iš tos kalbos, kurioje yra dėl jų atsakoma šaknis, yra kiti to paties skambėjimo žodžiai. Bet gal atsitaikyt ir taip, jog žodis tur keliose kalbose užnešamai skambančias šaknis; — tada reikia, man rodos, daleisti, kad toks žodis buvo imtas iš tos kalbos, kurioje turi aiškų ir tvirtą ženklumą.

Ne mažai svarbos praeities tyrinėjime turi visados kaip celių¹¹ valdysčių taip ir skirtų pilių, kaimų sodybų; kaip upių, ežerų ir marių, taip ir kalnų didelę lygumų vardai. Tik čion nereikia užmiršti visad, jog pirma ne kaip atsirado pilis arba kaimas, pirma negu atsirado jų vardai, buvo jau ir kalnai, ir marios, ir upės, ir ežerai; buvo ir jų vardai.

Dėl to gi jeigu vardai kokioje nors šalyje nevienokio paėjimo, jeigu kitaip sakant, matyt, jog šalyje gyveno ne viena, gentis, tai ta iš jų anksčiau gyveno, kuri davė vardus gamtiniais daiktams.

I. LIETUVIAI SANSKRITO TAUTŲ SUSIEDIJOJE.

Žmogus pirmuose savo gyvenimo amžiuose, apsiubtas iš visų pusių milžiniais, silpnesnis toli a jų pajėgomis, neturėdamas prigimto ginklo, mat būtinai po prapulties baime turėjo pasiieškoti sau slaptą, kurioje galėtų ar tai pavojaus, ar miego laiku prisilaikyti. Dėl šito labiausiai atsakančia¹² vieta galėjo būti urvas uoloje. Žmogui reikėjo tik arba praplatinti, arba pamažinti skylę, vedančią į urvą ir įtaisyti tik ar šiokias, ar tokias duris. Kitaip sakant, žiloje senovėje, kaip tik žmogus iš tamsaus būdo kilo į aukštesnį, kaip tik siekėsi padaryti pirmą žingsnį kultūroje, jis pasigamino sau duris ir pramanė joms vardą. Ir tos tautos, kurios turėjo saitą vardą vienokiai skambanti, ir kuriose da randi kitus pirmo kultūros laipsnio vienokius žodžius, tos tautos gyveno par vien tverdamos šituos žodžius. Praeities tyrinėtojai sako, jog visos tautos indoeuropietiškos iš pradžių gyveno draugiai ir vartojo vieną kalbą, kuri buvus artima sanskritiškai¹³. Dėl to gi palygindami žodį lietuvišką *durys* su atsakomu sanskritišku *dur*, *dvar*, *dvarą* — randam labai pa našų skambėjimą jų.

Bet koks nebuvo gyvenimas, vis jame reikalingas galėjo būti ir *stogas*, ak ir urvas galėjo neturėti tvirto viršaus. Dėl to gi tarpo pirmų žodžių ir vardas stogo buvo. Ir jo šaknį randame jau pas sanskr. *stagayami* — dengiu, darau pastogę¹⁴.

Žinomas daiktas, jog ir žodis, vartojamas dėl paženklinimo *valgio*, tarpe pirmų žmonių tautų vienoks. Par tai ir randam atsakomai lietuviškam žodžiui: *penas*¹⁵ — sanskritišką *panaša* (duona), lotyniškai *panis* (taipgi duona), kuris gilioje senovėje turėjo suvis vieną ženklumą.

Taipogi randame vienokius žodžius *ėdu* (*valgai*) lietuviškoje kalboje, o sanskritiškoje — *ad*.

Nuo žodžių: *panaša* — *penas* ėmė savo pradžių žodis *pienas*; kada lietuviai prasimanę kaimenes maitinosi tik gal vienu pienu.

Dabar nemažai gal būti svarbus klausimas, iš kur ir kaip ėmė savo pradžių lietuviškas žodis *duona*.

Lietuviškoje kalboje yra tik vienas artimas žodis *duoti*. Bet tarpe duona ir duoti mažai, o da greičiau suvis nėra ne jokio raiščio¹⁶. Mažai to, kitas žodis: *duona* lietuviškoje kalboje neturi šaknies, neturi vienokiai skambančių artimų žodžių ir kitos Europos kalbos. Vienok jis, kaip *valgio* vardas galėjo būti gilioje senovėje tvirtas, ypač tai leidžia mislyti¹⁷, jog šitą valgį jau sanskrito laiku pažino. Šitai tvirtina vienlyčnumas¹⁸ sanskritiško žodžio — *panaša* ir lotyniško — *panis*. Par tai man rodos, jog žodis *duona* galėjo imti savo pradžių iš sanskritiško: *dunomi* (uro) — deginu, *duna* (ustus) degintas, keptas. —

¹¹*cielas* (brus.) — visas. [przypis edytorski]

¹²*labiausiai atsakanti* — labiausiai tinkanti. [przypis edytorski]

¹³*sanskritis* — kalba, kurioje parašytos šventos Indijos knygos. Šitos kalbos dabar jau ne viena tauta nevirtoja. [przypis autorski]

¹⁴*darau pastogę* — Rėdystės prid. „*Stagayami*“ — yra tai gyvas lietuviškas žodis *stiegti stogą šiaudais. Aš stiegiu... mes stiegiame* toks žodis yra tebevertojamas apie Jurbarką, daugiau Suvalkų valdyboje panemuniais ties Jurbarku. Prūsų lietuviai taipogi tą žodį vartoja: tą žmogų, kuris dengia stogą, vad. „stiegiuku“. [przypis autorski]

¹⁵*penas* — dab.: maistas. [przypis edytorski]

¹⁶*raištis* — čia: ryšys. [przypis edytorski]

¹⁷*mislyti* (brus.) — samprotauti. [przypis edytorski]

¹⁸*vienlyčnumas* — panašumas. [przypis edytorski]

Keptas valgis, penas — dunc — mūsų dabartinė duona. Taip misliju, jog šitas daleidimas¹⁹ visiškai teisingas yra.

Nuo audrų ir vėjų žmonės jau anksti prasimanė uždangalą. Jau seniai mūsų prabočiai ir *vilkėjo* ir avėjo. Bet kokie jų drabužiai nebuvo, visgi juos reikėjo ar šėip ar taip *susiūti*. Šitai matyti iš žodžių vienlyčnumo: *siuvu* ir sanskritiško — *sivjami*.

Pirma neg stojo žmogus ganytoju (piemeniu) ir artoju (arėju), pirma neg' jis pradėjo maitintis mėsa ir kaimenių pienu ir sėtų javų grūdais turėjo jis iš medžioklės maitintis — būti *medžiotoju*, pažinti girios ir laukų gyventojus. Taip ir randam palygindami lietuvišką kalbą su sanskritu.

lietuviškai:

vilkas
angis
ūdra
bitė
erelis
sakalas
medus
sparnas

sanskritiškai:

vrika
angi (slidus)
angana driežas naminis
ūdra
bha (madhu kara)
ara
caktrna
madhu
parna

Žinomas dalykas, jog negalėjo būti tąsyk daugumo naminių žvėrių. Dėl to gi ir randame tik kelis užnešančius vardus:

lietuviškai:

avis
balus
šuva (šuo)

sanskritiškai:

avi
balin
cvan

Vienok ir iš šito aišku, jog gilioje senovėje lietuviai suklėstė pirmas kaimenių pradžias ir padarė pirmus *piemenavimo* laipsnius.

Bet jeigu lietuviai pažino duoną, tai turėjo numanyti nors kiek ir apie *javų sėjimą* ir augmenis. Dėl to gi ir randam:

lietuviškai:

javas
sėju
sorai
stambas (rūgštynė)

¹⁹*daleidimas* — prielaida. [przypis edytorski]

sanskritiškai:

avas
sayami
rosa
stambha (truncus)

Ir taip pirmus žingsnius medegiškos²⁰ kultūros lietuviai darė gyvendami greta su sanskrito tautomis ir iš ten eidami į naujas vietas nešėsi su savimi senos tėvynės apšvietimą.

Bet jeigu lietuviai par vien su sanskritu tautomis ėmė pradžią medegiškos kultūros, tai reikia mislyti, jog ir *doriška* pradžia taipogi buvo imta podraugiai. Šitai matyti iš žodžių:

lietuviškai:

dievas
deivė
šventas

sanskritiškai:

deva
dēvi
cpenta

Kaip tarpe visų tautų ariškų, taip ir tarpe lietuvių randame *ugnies gūdonę*, — kurią sanskritai *agni* vadino; lygiai beveik godojamą²¹ *vandenį* — sanskritai *unda*, *uda* vadino.

Rokime padėjime buvo lietuvių *šeimyna* gyvenimą gret su sanskrito tautomis, galima suprasti iš užsilikusių vienlyčnų žodžių:

lietuviškai:

tėtė (tėvas)
sūnus
dieveris
moteris (motina)
brolis
sesuo

sanskritiškai:

tata (pitri)
sunu
devara
matra
bhratri
svasri

Iš jų matyt', jog sanskrito gadynėje²², lietuviai gyveno *skirtose porose*, užlaikydami tvarką tarpe šeimynos sąnarių. Tiesa, dar nepaskiria daugumą šių dienų sąnarių, jau ir tąsyk nemažiau už kitas tautas turėjo vardų dėl šeimynykščių.

Meskime dabar akį ant kitos pusės apšvietimo ir pažiūrėkim, ar sutaukiai eina ir jose vienynumas lietuviškos kalbos su sanskritiška, tai yra, ar ir jose atsiranda užnašūs vardai, dalykų vardai pirmo kultūros laipsnio. Taip matysim:

lietuviškai:

naktis
diena
saulė

²⁰*medegiška* — medžiagiškas, čia: materialioji. [przypis edytorski]

²¹*godojamas* — garbinamas. [przypis edytorski]

²²*gadyne* (brus.) — metas, laikas. [przypis edytorski]

mėnesis
aušra
vasara
žiema
gyvata
gyvenu
sapnas

sanskritiškai:

nakti
dina
surga (sulya)
mas (mans)
usra (ritmetis)
vasara (giedri diena)
hemanti
givita
givami
svapnas

Man taip rodos, jog ir žodis mūsų *metas* tas vienokį paėjimą su sanskritišku *amate* (laikas) turi.

Ir taip lietuviai parskyrė dieną nuo nakties, gyvenimą nuo mirties, sapną-miegą nuo budėjimo atidalino, Mažai to jau toje gadynėje lietuviai *sqnarius žmogaus* užvadino.

lietuviškai:

akis
ranka
pėda (padas)
kasa

sanskritiškai:

axa, axi
gangha
pad
kaca

Atsakomai mūsų žodžiams: *ragana, raganiui*, randame sanskrite: *ragani* (regina) — karalienė *ragana* (rex) — karalius.

Jeigu vienlyčnumas skambėjimo šitų žodžių nėra tai atsitikimo darbas, bet iš tikro dygęs iš kalbos vienokumo, tai galima sakyti, jog gilioje senovėje tarpe lietuvių buvo drūta jau *valdybos tvarka*, nes buvo viršininkai, atsakantieji karaliams šių dienų. Jog šitas daleidimas ne taip toli stovi nuo teisybės, gali matyti iš šito. Kristaus gimimo laike vardas *mag* ženklino kaip valdytoją — karalių, taip ir raganių. Kitaip sakant karalius ir raganius buvo vis tik tiek. Dėl ko gi negalime daleisti, jog ir anksčiau supratimas šitų dvejų, dabar skiriamų žodžių, buvo suvis vienoks?

Nebūtų tame jokio stebėtino daikto, jeigu ženklyvesni dasiekimai parodytų, jog iš tikrųjų tarpe lietuvių sanskrito gadynėse buvo jau valdžia, atsakanti valdžiai karaliaus, nes yra lietuviškas žodis *Viešpats* kuriam atsako sanskrite lygiai beveik skambantis žodis *Visanpats*.

Daugumas yra da žodžių kaip lietuviškoje taip ir sanskritiškoje kalboje, paeinančių nuo vienos šlaunies, vienokiai skambančių. Bet dėl mažos jų istoriškos svarbos čion aš neminauju²³.

Vienok rodyčiau apversti mislį ant užnašumo žodžių; *arklys* ir *arvas*. Sanskrite arkllys turi daug vardų, iš jų viens yra *arvas*.

²³*minavoti* — minėti. [przypis edytorski]

Norius ir nematyt, idant lietuviai ir sanskrito tautos turėtų vienokį žodį dėl arimo, vienok žiūrint į šiuodu žodžius: „arklys” ir „arvas” nenoroms misliji, jog kaip lietuvių, taip ir sanskrito tautos arklų arė žemę ir nuo to užvadino jį „arkliu” kiti „arvu”. Ir labai gal būt, jog lietuviai, traukdami nuo sanskritiško liemens, jau nešėsi su savimi pirmas pradžias lanko darbo ir jog iš lietuvių ir kitos tautos arti išmoko.

Svarbų turi ir *druskos* vardas pas sanskrito tautas, kurią čionai *sara* vadino. Mūs’ žodis *sūrus* ir sanskrito *aras*, kaip matyt yra vieno paėjimo ir rodo, jog jau tame laike lietuviai pažino druską.

Aukščiaus minavota, jog žmogus pirmą savo priestolį, pirmą gyvenimą turėjo kalnų urvuose. Tą reikia daleisti dėl to, jog toks priestolis buvo tvirčiausias iš visų gamtinių ir žmogus, datyręs jojo naudingumą, jau nenorėjo kitokio sau ieškoti. O jeigu ir kitokiame gyveno, tai radęs urvą, metė seną priestolį ir apsiliko urve. Kada begyvenant urve įaugo žmogaus šeimyna ir par ankšta pasidarė, da šeimynos dalis n’išsitekdama urve turėjo trauktis.

Dabar tie, kurie traukėsi, turėjo arba toli eiti ir ieškoti sau naują gamtinį urvą, arba pasidaryti netoli nuo senos gužtos naują kokį nors gyvenimą. Nėra ką ir šnekėti, jog spietiniai šeimynos sąnariai, visomis pajėgomis, siekėsi užsilikti arti savo giminių. Gyvendami arti ar pavojaus ar nelaimės laike galėjo gauti pašalpą nuo savųjų.

Bet kaip užsilikti, jeigu arti n’atsirado gamtinio urvo? Pirmas mislis po šito klausimo galėjo pulti į galvą tokia: jeigu nėra gamtinio urvo, tai ar negali *padaryti urvą* — iškalti? Ir tenai kur radosi nepervirš kietos uolos, matome daugumą iškaltų urvų. Taip anapus *Kaukų* (Kaukazo) kalnų, ten, kur po tvano, sako, gyvenę pirmi žmonės randasi kaip ir *urvu miestas*).

Dabar atsiminkime; jog lotynai miestą vadino urbs ir daleiskime, jog urvų mieste gyveno lietuviai, kurie iškalė sau tuos urvus. Lotynai (o labai gal būti, kad drauge su graikais) užpuolę lietuvius galėjo jūs iš urvų išvyti ir patys užėmę jų gyvenimus palikti ir vardą jų perdirbtą tikrai atsakomai dvasiai savo kalbos — *urvas* į *urbs*.

Kokioje vietoje gyveno lietuviai būdami greta su sanskritų tautomis, sunku šiandien apie tai ir mažiausią hipotezę padaryti. Rasi tikrai tokią, jog tai buvo Azijoje ir ne par daug šaltam kampe. Gyvenusios drauge ilgus amžius turėjo skirtis šitos dvi tautos. Bet kokia tai buvo priežastis parsiskyrimo, irgi nežinia.

Lietuviai traukėsi iš savo senos tėvynės į Mėlynąją marių pakraštį, į Kaukazo kalnų apygardę. Čion mes randam urvų miestą, randam jų vietą, kurioje tvėrėsi kaip lietuviškas žodis urvas, taip ir lotyniškas urbs, čion mes randam išaiškinimą, dėl ko vieni urvu vadino tuščią vietą uoloje, tuo tarpu, kai kada kiti, vėliau atėję, šituo žodžiu ėmė vadinti miestą.

Vardas: *Kauxaoo*, *Caucasus*, *Kawkaz*, tikrai lietuviškoje kalboje tur atsakantį sau vardą „*Kaukas*”, kurs yra regimai vienokios šaknies su žodžiu „*kaukti*”. Dėl to gi ne kas kitas, kaip tik lietuviai šitą vardą ir davė kalnams, jų šalyje gyvendami, kurį paskui lotynų-graiku tautos saviškai iškreipė. Ir taip vardas kalnų „*Kaukas*” liudija apie buvimą čion lietuvių.²⁴ Bet dar galima rasti, nors ne taip aiškų darodymą to paties atsitikimo ir tame, jog lietuviai pirmi iš visų indoeuropiškų tautų pasiekė marias.

Beveik visose indoeuropietiškosiose kalbose marios vienokiai vadinosi. Taip — sanskritiškai — *mira*, lotyniškai *mare*, slovėniškai *more*, vokiškai *meer* ir t.t. Lietuviai gi sako: *marios*, o vietomis tiesiog sako marė. Jog šitas žodis yra semtas visomis tauomis iš vienos versmės, apie tai nėra ką ir kalbėt. Galima tik klausti, iš kokios. Žinomas daiktas, jog atsakimas gal būti tikrai hipotetiškas ir visa svarba jojo gulės tame: ar daug, ar mažai paramų²⁵ rasis ir ko verti bus tie paramai?

Visos kalbos marias vartoja *vienskaitlyje*²⁶, lietuviška daugiausia *daugskaitlyje*²⁷ negu vienskaitlyje. Jeigu būtų lietuviai šitą žodį pasiskolinę iš kokios nors kitos kalbos, tai ir jie būt bevartoję jį tam pačiam skaitlyje, kaip ir ta kalba, iš kurios būtų ėmę. Ypač taip reikia mislyti da ir dėl to, jog pabaigos šito žodžio kaip sanskritiškame taip ir kituose liežuvuose aiškiai atsako lietuviškam vienskaitliui. Ir dėl to jeigu lietuviai vartojo vardą

²⁴*Kaukas* — Šitas vardas ir šiandien Lietuvoje da užsilaikė. Apie jį yra ir daina: „Penkvalakių Kauko/ Trys valakai lauko... Iš senovės pasakų matyt, jog buvo ir dievaitis „*Kaukas*”. [przypis autorski]

²⁵*parama* — čia: pagrindimas prielaidos. [przypis edytorski]

²⁶*vienskaitlis* — vienskaita. [przypis edytorski]

²⁷*daugskaitlis* — daugiskaita. [przypis edytorski]

marių daugskaitlyje, o kitos kalbos vienskaitlyje, reikia mislyti, jog lietuviai patys šitą vardą ir tvėrė, o nuo jų jau kitos tautos ėmė ir padirbo atsakomai įstatams savo kalbos. Dėl šitos hipotezės rasti gali patvirtinimą da ir tame, jog vardas marių nors daugume kalbų ir turi savo šaknį, vienok tik vienoje lietuviškoje randa sau *aiškų išreiškimą* „Marios” paeina nuo žodžio *mairus, marinantis*, kitaip sakant „marios” vis tiek, ką „marinančios”. „Marios” — tarė lietuvius, kaip ir datyręs jas, kaip ir pranešdamas ir saviems, ir svetimiems apie jų pavojingumą. Tartum girdi: „Sergėkis, tai *marios*, vilnys, tai *marių* bangos!”

Jeigu lietuviai davė vardą marioms, tai jie pirmutiniai turėjo ir pamatyti marias ir netoli nuo jų kraštų apsigyventi. Mažai to lietuviai pirmutiniai turėjo stoti marių tyrinėtojais, žvejais; turėjo prasimanyti viską dėl plaukimo po marias, turėjo sutverti visus žodžius reikalingus dėl to ir lypstančius ar šiokiu ar tokiu būdu marias ir jų tyrinėjimą. Galima tik klausti — iš kokios?

Dėl plaukimo po marias nebūtinai reikalingas yra *inkaras*, dėl to gi jau nuo gilių senovės randam pas tūlas tautas šitą įtaisą. Graikai jį vadino *ἀγκυρα*, lotynai — *ancora*, slovėnai — *jakor*. Visi šitie žodžiai atsakomo kitose kalbose netur jokio ženklavimo ir nematyt, ar turi šaknį. Tikta lietuviškoje kalboje randam aiškų dėl šito žodžio išreiškimą ir šaknį. „Inkaras” tai įkertas daiktas, prietaisas, paeina nuo žodžio *inkarti*.

Dėl plaukiojimo po vandenį lietuviai turėjo laivą (laiba), *eldiją*²⁸, *valtį*, *flotą*, *perpus*. Dėl pasistūmimo vartojo irklą. Kitaip sakant, žodžiai lypstantieji plaukimą po marias ir pačias marias randasi lietuviškoje kalboje suvis *originališki* ir nepaimti iš kokios nors kitos kalbos. Lietuviai patys pramanė juos visus ir kaip apseidavo šitame atsižiūrėjime, galime suprasti iš šito pavyzdžio:

Prie sanskritų dėl *puolimo* randame kelis žodžius, tarpe jų: *spalayami* — puolu, siūbuoju ir *skaudami* — puoli.

Lietuviai dėl puolimo žemyn mariose paskyrė žodį *skandam* — *skendu*, skęstu, o dėl puolimo žemyn ant oro užlaikė kitą *spalayami* — *puolu*, padirbę abudu atsakomai dvasiai savo kalbos.

Ir taip iš visų indoeuropietiškių tautų lietuviai pirmutiniai pasiekė marias, Kaukazo (Kauko) kalnų vardas rodo, jog tai galėjo būti Mėlynosios marios, o rastas urvų miestas Užkaukazijoje patvirtino šitą.

II. LIETUVIAI GRETA SU GRAIKAIS.

Stumiami iš Kaukų kalnų apygardės kitomis tautomis, lietuvių pulkai traukėsi ir ėjo į vakarų šalį, ieškodami sau naują sodybą, naujos tėviškės. Eidami Mažoje Azijoje ne vieną pakelėję įkūrė rėdytę²⁹, pakolei nepasiekė Egeiškųjų ir Viduržeminių marių krašto. Ant jų kraštų begyvenant, gal ne vienas amžius praslinko. Įkurtos rėdybos spėjo subujoti³⁰ ir išnykti, palikusios tik dėl istorijos navatnius³¹ savo ir savųjų valdonų vardus. O tam tarpe naujos minios, išvytos iš senovinių gūžtų veržėsi į visas puses, labiausiai veržėsi į vakarus, stumdami priešai save ankščiau išėjusias tautas.

Begyvendami marių pakraščiuose, lietuviai pažino daugumą jų salų ir verpetų. Tyrinėdami po pakraščius, daugiausiai nuo lengvai matomos vienos salos iki kitos, galėjo atrasti tikta kraštus Baltkalnių (Balkanų) pussalio, nes vargiai begu drįso bandavoti neužmatomai plačius vandenį Mėlynųjų marių. O jeigu ir atsirado tokios drąsos žvejas, tai jis arba žuvo pavojingose bangose arba sugrįžęs iš tokio žygio ir pats daugiau nesikėsino ir kitiems uždraudė plaukioti po Mėlynųjų marių gilumą.

Ir taip viena puse lietuvišku sodybų blizgėjo Egeiškos marios, gausiomis, aiškiomis barvomis³² žėrėjo, mainėsi, viliodamos patogių, slėptų salų gražume. Išrėžinėta kojomis, marių alkūnėmis žemė su šiltu giedriu oru, našiu gruntu, tartum traukte į save žmogų traukė.

²⁸ *Eldija* — negali būti palyginta už vieną *laivą*, nes man rodos, kuo tikriausias bus žodis *eldija*, ką slaviskose kalbose vadina: *flot, flota*, kur sykiu plaukia keletas laivų, ar tai kariški — ar šiaip draugystėje plaukiantieji keli laivai. Red. [przypis redakcyjny]

²⁹ *rėdytė* — valdžia. [przypis edytorski]

³⁰ *subujoti* — išaugti, suvešėti. [przypis edytorski]

³¹ *navatnas* — naujoviškas. [przypis edytorski]

³² *barva* (lenk.) — spalva. [przypis edytorski]

Kita puse ošė rūščios Mėlynujų marių vilnys, gąsdino tyrinėtojus ir audromis ir savo platumu.

Dėl to gi ne dyvai, jeigu lietuviai užpulti naujomis tautų miniomis parsikėlė į šių dienų Graikiją. Ant šitos mislies užveda tyrinėjimas seniausių Graikijos miestų. Jų vardai beveik visi arba užneša ant Lietuvos miestų ir kaimų vardų³³ arba gal būti lengvai lietuviškai išaiškinti. Taip vardai: *Mikėnai, Atėnai*... Tverti ant paveikslo: *Utėnu, Bitėnu, Stalupėnu; Tėbu* vardas gal bus paėjęs iš žodžio „tėvas“, nes graikiškoje kalboje *b* ir *v* ne atskirti balsai, bet tik viens. *Sparta, Itaka* — tai stačiai lietuviški žodžiai ir t.t.

Istorija sako, jog atėję į dabartinę savo tėviškę graikai, patys būdami tik narsiais karaisiais, su labai mažu apšvietimu, rado pas gyventojus jau sukurtas išmislų ir mokslų įstaigas, rado miestus apvestus aplinkui akmeninėmis sienomis. Kiekvienas tu sienų akmuo buvo taip didelis, jog graikai nenorėjo tikėti, jog tai žmonės juos į sienas sukrovė ir dėl to išmislį pasaką, būtent šitie miestai milžinų ciklopu³⁴ darbo. Vienok jų vardai, kaip ir buvo minėta, tur aiškiai lietuvišką barvą ir rodo, jog jie grynai lietuviško paėjimo. Bet kaip dabar suprasti šitą? Lietuviai Kaukų kalnų apygardėje gyveno urvuose, kodėl gi čion nerandam urvinių miestų kaip ten, iškalnų uolose? Išreiškimas šito atsitikimo ne taip sunkus. Keliaudami lietuviai par Mažąją Aziją jau prasimanė *ginklę*³⁵ ir ne taip bijojo žvėrių arba gal ir žvėrys milžinai išnyko, o tie ką liko, ir dėl sudraskymo medinės triobos neturėjo vieko. Taip, jog kalti tam tyčia urvus ir jokio reikalo nebuvo.

Dabar jau greičiau pavojų matė nuo žmonių svetimtaučių, kurie pulkais užpuldinėjo plėšti ir kuriems atkirtimą taipogi pulkais reikėjo duoti. O dėl šito reikėjo lietuviams susimesti į kaimus ir miestus apginklais įteisintos. Darymas greit parodė, jog lengviau yra ginti kaimą ir miestą stovintį aut kalno, negu kaip ant lygumos. Dėl to gi pirmus kaimus ir miestus beveik visados randame ant aukštumų, o kur tokių aukštumų nebuvo pačios gamtos padarytų, ten žmogus-lietuvis pylė žemių kalną — *pilį*. Tik retai kur lietuvis dėl savo sodybos sunaudojo gamtinį kalnelį. Tai vandens nebuvo šalyj' tinkančio kalneliui, tai žemė nenaši, tai kita kokia nors priežastis, o ten, kur gerai gyventi ir maitintis — atsakomo kalnelio neatsirado ir reikėjo pilį daryti. Taip tankiai šitas atsitikdavo, jog ant galo kiekvieną apsigynimo vieta, *pilim* vadino. Nu čion paeina graikų žodis *πολις* — miestas.

Su sanskrito tautomis gyvendami vargiai begu statė tam tyčia namus lietuviai. Turėjo jie pastogę, turėjo priestolį su durimis, bet tai vis vargiai begu buvo namai.

Dėl lemtesnio³⁶ atsigynimo nuo plėšikų, pradėjo gyventi krūvoj, įkūrė tokiu būdu *kaimus*, graikiškai *χῆμα (χώρα)* ir apginktas vietas, apie kurias jau minavojom, tai yra: *pilis* — *πολις*.

Pirma, visą išmislumą savo žmogus statė ant to, kad galėtų pridengti savo kūną nuo audrų ir šalčių; džiaugėsi turėdamas kuomi avėti ir kuomi vilkėti, nors tai buvo ir ne per virš puikus rūbai iš vilko (vilkėti) skurelių³⁷ nelemtai susiūti ir nedrūtas avėtuvas³⁸ iš avies kailio sukurptas. Dabar lietuvis prasimanė tam tyčia įtaisą dėl siuvimo *yla*³⁹ graikiškai — *ήλος* (vinis). Mažai to, išmokė aust marškonį⁴⁰ audeklą, audinį graikiškai *όθων*.

Kaip matyt iš palyginimo žodžių *ήλος* ir *yla* ne kažin kas par įtaisas buvo dėl siuvimo, norint *vinis* vis jau buvo geresnis įrankis negu kaip akstinas kokio nors medžio arba ir žuvies kaulėlis ar žvėrių, kuriuos galėjo vartoti pačioje pradžioje. Bet norint pasidaryti ylą ar vinį, reikėjo turėti dėl to tai įtaisą — *kūjį* (kūgį) ir *priekalą*. Navatną tur graikai vardą dėl priekalo, jį vadina *αχών*. Žinoma gerai, jog pirmi priekalai buvo daromi iš *akmens*. Remdamiesi ant šito mes galime pasakyti, jog graikai paėmė vardą priekalo nuo lietuvių ir tai toje gadynėje, kada ir patys lietuviai vartojo nemandrą akmens priekalą.

Gyvendami greta su sanskrito tautomis lietuviai mokėjo kepti duoną. Dabar gi graikų laike pradėjo turbūt ir *kitą valgi virti*, nes jau randam *kaitilą* (katilą), nors ir nepuikų ir

Kalba, Tauta, Kultūra

Kalba, Istorija

³³užneša ant [...] vardų — yra panašūs į vardus. [przypis edytorski]

³⁴ciklopas — senovės graikų mitologijoje vienakis milžinas. [przypis edytorski]

³⁵prasimanė ginklę — Taip matom vienoki beveik žodį graikiškoj ir lietuviškoj kalbose: *αίχμη* — iešmas. [przypis autorski]

³⁶lemtesnis — geresnis. [przypis edytorski]

³⁷skurėlė — nuo ž. skura, t.y. oda. [przypis edytorski]

³⁸avėtuvas — autuvas. [przypis edytorski]

³⁹yla — šis žodis vienos šaknies su žodžiu „iltis“. [przypis autorski]

⁴⁰marškonis — lininis, drobinis audeklas. [przypis edytorski]

nedidelį, nes graikai *χοτόλη* jį *bludelių* vadina. Randam ir kitus įtaisus reikalingus namuose: *kaminą* — *χάμνος*, *kamara* — *χαμαρα*.

Daugiau žvejai nekaip artojai sanskrito gadynėje mažai ir turėjo naminių žvėrių. Dabar pakilus kultūrai lietuviai iš žvejų *virsta* į *piemenis*. Šitai matyti iš apstumo vienokių vardų dėl naminių gyvulių, kurių kaimines (bandas) turėjo. Taip jau skiria: jautį, *τελή* *ιταλος*, *εργάξ*, *αβινά* *αβιν*, kuriuos pirma maištriumi vienu vardu, gal, vadino.

Dabar turi jau ir vardą dėl *piemens*, graikišką *ποιμήν*, kurs yra lietuviško paėjimo ir tvertas atsakomai žodžių pavidalui: *ravmu* (raudonumai), (*aštruma*) ir t.t. Kaip šitie žodžiai paėjo nuo „raudonas, aštrus“... taip ir *piemuo* nuo *pienas* gavo pradžių.

Užsiimdami kaimenių auginimu lietuviai neužmiršo gyvendami Baltakalnių pussalėje ir tas įstaigas žemės darbo, kurias turėjo būdami tautų gūžtoje drauge su sanskrito tautomis. Ypač ir čion padarė naują laipsnį. Nes kaip matyt, žemės darbo pramanė naują žodį: *ariu*, graikiškai *ἀρόω*. Turi augalą naudingą liną — *λίον*. Taipgi randasi ir kiti žodžiai abiem kalbom abelni⁴¹, reikalingieji prie namų darbo: *mieruoju* — *μεριπω* (dalina), *miera* — *μέρος* (dalis).

Graikų kalboje randame žodžius lypstančius marias ir žvejojimą labai užnašius ant lietuviškų. Taip išskyrus *inkarą* *ἀπχύρα* yra dar: *γρικός* *έρετής*, *ιριουσι*, *έρεσσω*.

Kaip dabar išrišti klausimą, kas nu ko skolino šituos žodžius? Dėl šito mes turime paminti dar vieną žodį. Savo marių dievaičiui Poseidonui graikai duoda į ranką *trinagę šakę*. Kaip gi jie tą šakę vadina? *θρίναξ* aiškiai lietuviškas vardas. Tiesa, gal kas man atversti, jog tai yra graikiškas žodis, bet nereikia užmiršti, kad graikiškai *nagas* — *όνοξ* ir dėl to mes galėtumėme laukti žodžio: *θρίνοξ* *θρίνοξ* tik ne *θρίναξ*. O jeigu jau savo dievaičio įrankiu graikai ėmė vardą iš lietuviškos kalbos, tai apie kitus žodžius nėr ką nė šnekėti.

Tikėjimiškoje pusėje nerandame nieko tokio ant ko galėtume ypatingai apversti akį. Dievą graikai *Ζεύς* kaip ir iš dzūkiško vadino,⁴² vienok ne užsilaiko į jį vieną tikybą, kaip tai gilioje senovėje sanskrito tautos, lietuviai ir kiti arėjai (arijai) dar, bet iš vieno Dievo prisiskaldė sau daugelį, atsakymai jo privalumams ir dievų skaitlių nemažai dar padidino darydami iš kiekvieno gamtinio vieko ir nesupratimo atsitikimo tai dievuką, tai dievaitę, kuriem ir aukavo ir prie kurių su godone šaukėsi.

Šeimynoje randame nors nedidelį, bet vis naują laipsnį. Sanskrito gadynėje nuo pulko jaunų moterų tiktai šešeri skyrė lietuviai. Dabar gyvendami su graikais turėjo ir antrą žodį: „duktė“, kas graikiškai *δὺπατήρ* turėsi, kitaip sakant, lietuviai dabar skyrė aiškiai ir dukterį⁴³.

Apie tai nėr ką daug šnekėt, jog graikai atėję į Balkalnių pussalį, jo gyventojus ištrėmė laukan, išlupę iš jų turtą ir žemę. Žinoma taip jaugi didžioji dalis tų gyventojų užsiliko ir verguon (vergijon) pateko. Pats gi kamienas jų išsitraukė į vakarus ir žiemų pusę. Vienok iš viso ko reikia mislyti jog daugiausiai genezių šitos tautos pasitraukė į žiemius, kur aukštose sausumose (trakose) tūlos buvo žinomos po vardu *Trakų*. Kitos neturėdamos čion ikvalei ruimo, ėjo toliau į žiemius, kol nepasiekė, jūrias-marias ir kolei neatsirėmė į suomių tautas, gyvenusias tada plačiai rytmetinėje ir šiaurinėje Europoje.

Lietuviai seniai pažinę Mėlynąsias marias davė joms vardą nuo mėlynos barvos jų vilnių. Gi šitam lietuviškam žodžiui pridavė savo ženklinimą ir užvadino *Μέλαινον*. Dabartinis vardas šitų marių yra tai išverstas iš graikiško ir vartojamas visose kalbose vis saviškai: *Čiornoje more*, *Czarne morze*, *Schwarzes Meer* ir t.t. Kas lietuviškai būtų: *Juodosios marios*.

Da šitas marias graikai vadino *ρόντος* *εὐξείνως*, kas lietuviškai būtų: mylinčios svetimus. Bet kaip tos marios niekadoms juodomis nebuvo, taip ir niekadoms svetimų nemylėjo. Juties buvo jos visados labai pavojingos, kaip dėl žvejotojo taip ir dėl kupčių (vaisborių), po jas plaukiojančių. Vardą jų antrą ir pirmą graikai pasiskolino nuo lietuvių, kurie gyvendami pakraščiais jų rado daugumą aukso ir nuo to praminė marias *Avižinėmis*.

⁴¹abelnas — visuotinis, bendras. [przypis edytorski]

⁴²Dzeusu kaip ir iš dzūkiško — graikiškoje kalboje yra kitas žodis dėl Dievo, labiau užnašus — *θεός*. [przypis autorski]

⁴³Dabar [...] dukterį — navatnas yra atsitikimas šitame: *Νύμφη* nuotaka, merga, paeina nuo *νομήω* atsi-dūkstu. Kitaip sakant, *νομήη* — *padūkus*. Merga galėjo paciti nuo graikiško žodžio *μεπάω* — da *duktė* taipogi galėjo būt paėjus iš lietuviško žodžio *duktė* [przypis autorski]

Randami mūsų gadyne senovėje užkasti ten turtai aiškiai rodo jog vardas duotas per mūsų tautą Mėlynosioms marioms buvo labai atsakantis. Ar ant kranto Mėlynųjų — *Auksinių* marių stovėjo *garsi savo auksu Kolchida*.

Ir taip marios dabar vadinamos *Juodosiom* niekadoms nebuvo nei mylinčiomis svetimus, nei juodomis, tiktai kaip ir šandien jų vilnis *mėlynos* ir jos pačios *mėlynos*, o pirma galėjo būti ir *auksinės* nuo to aukso, kurį rasdavo upių įtakose į jas ir toli nuo kraštų kalnuose.

Kada pirmi lietuvių pulkai pasiekė šių dienų savo tėvynę ir pamatė jūrias-marias, tai smarkiai jiems puolė į akį kita vilnių barva. Ten jos buvo *mėlynos*, čion gi *balzganos*, per tai davė joms vardą *Baltų marių*.

III. LIETUVIAI GRETA SU LOTYNŲ TAUTA ITALIJOJE.

Palygindami lotynų ir lietuvių kalbas mes nemažai randame vienličnumo tarpe tų dviejų. Jau pirmi pašaliečių mokintieji, pažinę mūsų kalbą, užtėmijo josios artimumą su lotynų kalba. Žinomas dalykas, jog turėdami par mažai mokslo senovės rašytojai negalėjo aiškiai suprasti visų svarbių panašumo dviejų kalbų, neigi parodyti, kame priežastis tojo panašumo. Par tai šandien jų hipotezos, jų mokyti tyrinėjimai mums išrodo silpnu mažo vaiko vėblenimų ir moksliskai negal būt priimami suvis į jokią rokundą⁴⁴. Vienok remdamiesi ant jų žodžių galime pasakyti: jeigu jau jie suprato lotynų ir lietuvių kalbų vienličnumą, tai turbūt jis yra didelis ir neatšaukiamas.

Vienok aš noriu apersti patėmijimą tiktai: vienličnumo tokių žodžių, kurie gali turėti svarbą tyrinėjime praeities.

Aukščiau matėme, jog jau graikų gadyne lietuviai buvo įgiję daugumą pirmų pradžių apšvietos. Lotynų gadyne randame tolimesnius kultūros žingsnius pas lietuvius. Taip iš vienličnumo žodžių:

lietuv. *ratas* — lot. *rota*
vežu — *veho*

Matyt, jog jau dabar lietuviai mokėjo važiuoti ir turėjo dėl to atsakomą gyvulį. Bet koks tai buvo tos gadynės kinkomas gyvulys: ar tai asilas — *asellut*, ar tai kūmelis — *camelus*, ar tai ant galo jautis (jautelis) — *italus* šandien sunku atminti. Aišku tiktai, jog lietuviai lotynų gadyne važinėjo.

Tiesa, toli slovėnai gali užmesti, būtent lietuviai savo žodį „vežu“ — paėmę iš slovėniško „vezu“. Bet tokį užmetimą lengva atkirsti.

Kaip žodyje *veho* ir *vežu* balsai *h* ir *ž* viens kitą užstoja, taip ir kituose randame žodžiuose, d. p.:

homo (homago) — žmogus
hiatus — žiotis
humus — žeme ir t. t.

Kur balsas *a* ir *i* taipogi viens kitą užstoja. Šiuodu žodžiai *veho* ir *vežu* yra tverti par vien su sanskritišku žodžiu *vakami* — judu. Lenkiškoj kalboj mūsų dieną užsilaike dar viens žodis šitos pačios šaknies ir lygus ženklinime: *toahac* (*šiq*) judinti (judėti). Jog slovėnų: *vežu* (wiozę) paėjo iš tos pačios šaknies, kaip lietuviškas žodis *vežu*, negali būti jokio ginčo. Vieną ką galima pasakyti, tai šitai: tarė am į žodį „waham się“ lenkai tverdami patys savąjį kalboje žodį „wiozę“ būtų užlaike „wah“ šaknį. Ir tai, jog jie nepadarė šito, jog neužlaike šaknies „wah-“, bet įvedė suvis naują „wioz-“ (*wez**), rodos, jog žodis „wiozę“ (*veža*) yra paimtas pas slovėnus.

192 svetimos kalbos. Dėl to jeigu žodis „veža“ yra imtas tai ne nuo lenkų ir ne nuo kitų slovėnų. Lauko darbe randame irgi naują žingsnį pas lietuvius lotynų pašalyje begyvenant. Taip dabar turi žodį ne tik dėl arimo: *aro* — *ariu*, — bet ir dėl akėjimo: *oeco* (*okko*) — akėju, *occa* (*okka*) *akėti*. Šitoje gadyne randame ir neatbūtinai reikalingą prietaisą dėl arimo:

⁴⁴*rokundas* — skaičiavimai, aritmetika. [przypis edytorski]

jugum — jungas, nuo
jungo, jungiu

Jog dabar lauko darbas stojo dar tvirtesniai įvestas pas mūsų tautą, matyti ir iš palyginimo žodžių:

serken = sėkla (linų) sėmenys
avena = aviža

Metę akį ant naminių padarų mes randame vieną žodį gana svarbų dėl paaiškinimo mūsų kultūros lotynų gadyneje. Lotynų kalboje yra žodis *ansa* atsakantis stačiai lietuviškam *ąsa*. Visokios permainos šito žodžio vartojamos ir šiandien pas įvairias gentis lietuviškos tautos aiškiai darodo, iš kur ėmėsi ir tvėrėsi šitas žodis. Taip sako: puodas *dvi-qsis*, *dvi-ansis*, bet taria ir puodas *dvi-ausis*. Kitaip sakant lietuviška *ąsa* ir lotyniška *ansa* paėjo stačiai iš *ausis*. Ir tiesa — puodo ausis visados turi jau tai mažesnį, jau tai didesnį panašumą su žmogaus ausim. Par tai ne dyvai, jog ir gavo tokį sau vardą. Lotynų žodis *ansa* neturėdamas sau aiškaus išreiškimo lotyną kalboje, galėjo greičiau iš lietuviškos kalbos būti pasemtus. Ir taip reikia priimti, jog lotynų gadyneje lietuviai mokėjo jau dirbti puodus su *ąsomis*, kuriuos nuo jų pramoko pasidaryti ir patys lotynai.

Palygindami vardus metalų (naugių) randame tikrai vieną užnešantį žodį:

aes, atris = varis

Šits žodis galėtų liudyti, jog lotynai, atėjo į Europą nei akmens gadyneje, nei geležies, tik *vario amžiuje*, jeigu nebūtų antro beveik užnešančiai skambančio žodžio:

aurum = auksas

kuris daugumu savo išrodos būdamas vienokiu su *variu*, pirmose pradžiose jų išradimo, galėjo tankiai būti par vien laikomas par lotynus, smarkius kareivius, bet mažai da numanančius apie metalus. Vienok man rodos, jog radimas ir antro žodžio *aurum* vienokiai beveik skambančio kaip ir *aes, aeris* nekenkia liudijimui, būtent lotynai atėjo i Europą „vario amžiuje“. Ypač toks atsitikimas gali darodyti tikrai jog lotynai iš pradžių nedarė jokio skirtumo tarp vario ir aukso.

Svarbus yra klausimas, kur gyveno lotynai ir lietuviai toje gadyneje, kada jie tvėrė aukščiaus minėtus žodžius. Ar yra kokie nors ženklai, jog lietuviai gyveno kada nors pietinėje Europoje netoli nuo Italijos arba ir pačioje Italijoje?

Stumiami par kitas tautas lietuviai traukėsi iš šiltos savo tėviškės, iš tautų gūžtos esančios Azijoje. Ten gyvendami mažai reikalavo apdangalo. Kada prakorimas davedė gyventi šaltesnėse šalyse Europos, turėjo mūsų žmonės pamislyti ir apie kojų apsiavimą, turėjo pasigaminti *čebatus*. Ir šitą žodį kaip matyt, iš palyginimo kalbų lietuviai tvėrė par vien su proseniais ispanų:

zapato — *čeverikas* (čebatas)

Mes žinom, jog ispanų proseniai nevaikštinėjo po šiaurinę Europą, dėl to turime daleisti, jog lietuviai kada nors turėjo gyventi pietinėje Europoje netoli nuo prosenių ispanų. Daleidę, jog lietuviai gyveno Graikijoje, Baltkalnių pussalyje ir netoli nuo prosenių ispanų, turime daleisti, jog jie gyveno ir Italijos pussalyje, nes kaipgi kitaip galėjo ir būti?

Laiminga Italija, šildoma karšto pietų saulės su savo skaisčiu, mėlynu dangum, su gražiais abraisais *Apininių* kalnų ir slaptomis nedatirtomis amžinai gražių ir amžinai apgaunančių marių — buvo visados labai geidžiamu genčių priestoliu. Nei tankūs tvanai, smarkiai puolančių upelių nuo aukštų *Apininių* nei metantys ugnį balnai, nei baisūs žemės drebėjimai negalėjo atgręsti žmonių nuo Italijos. Nes jos ubi laukai vienu metu

Kalba, Tauta, Praeitis,
Kultūra

mokėjo artojui už kelis badmečius, nes jos gražus oras ir giedras dangus galėjo užmaršinti ir da didesnes bet greit nustojančias baisybes. Jeigu kitos tautos siekėsi Italijoje apsigyventi, tai mūsų tauta, kurios širdyje sudėti kuo nuodidžiausi pajautimai prigimimo grožybes, turėjo visas savo pajėgas padėti, idant tik apsilyktų patogioje Italijoje. Kalnai ir kloniai Italijos užsėti kuo nuoseniausių kultūrų ženklais; kalnai ir kloniai jos užsėti kaulais ir krauju visokių tautų. Prilipę tartum ik šių dienų užsilaikė vardui visokiu vietų, kalnų, upių ir ežerų, nesuprantami dėl Italijos gyventojų. *Roma*, garsi Roma, o kas tai būtų „roma”. *Tiber*, *Tibur*, *Adria*, *Sylia* ir kiti vardai, ką tai jie ženklintų, iš kur jie atsirado, — jokio atsakymo ikišiol nėra.

Lotynų rašytojai sako, jog atėję į Italiją, rado jų tautą jau gyvenančius čionai žmones — *peliazgus*. Kaip graikai, taip ir jų giminiečiai lotynai buvo aršūs kareiviai, bet neturėjo jokio numanymo apie išmislus, taip ir apie lauko darbą. Par tai *peliazgus*, aukštos kultūros tautą, laikė už burtininkus ir raganus.

Kada atsirado *peliazgų* tautos Italijoje, nesiranda jokių ir tamsiausių padavimų. *Peliazgų* tautos gentė taip jaugi turėjo būti ne vienokio apšvietimo. Vieuos iš jų kalnų giriuose augino gyvulių kaimes (bandas), kitos nusileidusios į pakalnes ar žemę ir sėjo javus. Buvo ir tokios, ką kaldamos kalnų širdis graužė ir gamino visokias nauges (metalus). Ant galo kaip kurios, įsitaisiusios ginklus ir laivus valtis plėšė prekiautojus (vaisborius) ant marių, o taip jau ir ant sausumos.

Tyrinėdami *peliazgų* palaikus mokyti dasekė, jog pradžią kultūros jie atsinešė iš Azijos. Pasklidę po Baltkalnių ir Apininių pussalį, neužmiršo jie senovės žinių, bet turėdami ikvlei atvangos⁴⁵ nuo darbo kilo, moksluose ir išmisuose.

Gražus šiltas oras, ramus gyvenimas riebioje Italijoje, sunkiai iš visų pusių dasiekimoje, atratino *peliazgus* nuo to įtimpusio⁴⁶ vaido kaip su žmonėmis, taip ir su prigimimu. Jų tauta išsilepino ir apalpo. Ir tada atsirado baisūs lotynų keršinininkai, papratusieji į vaidą ir plėšimą, gyventojai tikrai vienu rūbu ir svieto lupimu; *peliazgų* tautos gentė turėjo viena po kitai trauktis ateiviams iš kelio. Atsirado badas ir vargas tarp *peliazgų*. Vienas nuopulis sekė palei kitą, tartum prigimimas užsimanė išdildyti šią tautą. Sausmečiai ėjo tokie, jog išdegino visokią javą aukštesniose dirvose. Sausmečiai pasibaigė — pakilo tvanai, kurie viską nunešė nuo dirvų, nepalikdami nei triobų. Mažai to, moters ėmė gimdyti visokias baises išgamas. Nusiminė *peliazgų* visa tauta. Kunigai jų paklausti davė rodą, jog dėl permeldimo dievų reikia akuoti kiekvieną dešimtą iš prieaugio. Žmonės išpildė tai, bet nesulaukdami pagalbos vėl klausė savo kunigų — kodėl taip yra? Tada šieji atsako, jog svietas neišpildė prižadų dievams, nes duodami iš visokio prieaugio dešimtą dalį, vaikų dešimtos dalies nedavė. Išgirdę tokį nusprendimą žmonės, metė prakeiktą žemę ir bėgo į visas šalis. Dalis jų pateko nelaisvėn etruskų rusėnų, kurie nuo jų ir apšvietimą paėmė, dalis lotynų verguvan papylė, ant galo kiti užsiliko apie Alpas. Vienok *peliazgų* dalis spėjo pamesti suvisai Italiją ir atsidūrė Retijos lygumose, kur susitiko su išvytais par graikus iš Baltkalnių pussalio vientaučiais *peliazgais*. Taip kalba senovių rašytojai.

Jie gi sako, jog pirmutiniai lotynų ir graikų namai buvę apskriti (apvalainiai) tam tarpe, kada etruskų namai (paėmusių išrodą namų kaip ir visą pradinę kultūrą nuo *peliazgų* — jeigu tik patys etruskai nebuvo stačiai skirta genčia *peliazgų*) būtent buvę keturkampiai. Viduryje gryčios (stubos) stovėjus ugnivietė (focus). Tokią nuo dūmų susmilkusių gryčių vadino — *atrium*. Joje stovėjo naminių dievų altorius, lova pačių ir stalas, labose buvus padalyta nedidelė skylė (aukštinis), uždengiama lietaus laikė moliniu uždangalu. Lotynai gyvendami Italijoje paėmė iš etruskų šitų keturkampių namų išrodą. Weiss'as parašęs šitai apie lotynų gyvenimą prideda: „pagal senovių papratimą ir dabar namuose stovi: pačių lova, naminių dievų altorius ir staklės”. Toks buvo pirmutinis lotynų namas Italijoje. Prie jojo atsakomai reikalui pristatydavo dar gryčias (stubas).

Kaip matom, senovės Italijos gyventojų namai ir senovės lotynų namai, užnešę labiausiai ant lietuviškų dūminių stubų.

Pas tą patį Weiss'ą randame žinią, jog etruskų moterys dėl užsiklėtimo vartojo tokį jau dalyką, kaip mūsų drobulė ir taip jaugi baltos barvos. Ten gi žiūrėdami, nupieštas etruskiškų moterų galvas, matyti galime ir galvos priedangą, užnešančią ant mūsų pakal-

Kalba, Tauta, Istorija

Tauta, Kalba, Kultūra,
Architektūra

⁴⁵ *atvanga* — prieglauda, apsauga. [przypis edytorski]

⁴⁶ *itimpes* — įsigalėjęs. [przypis edytorski]

kių, tiktai ne su atdaru viršum, kaip mūsų pakalkės, bet uždengtu. Čion reikia pridėti, jog pagal Weiss'ą, etruskai ir sudėjimu savo kūno ir išdarbių savo paveikslais rodė, jog esą grynai azijietiško paėjimo.

Bet meskime akį ir ant pačios Italijos žemės. Ant upės kranto *Tiber-Tibur* stovi garsiausia ir gilios senovės pilė lotynų — *Roma*. Vieni jų rašytojai sako, būtent ji buvus įkurta laike pirmos olimpiados, kiti nutaria esant sykiu sukurta su Kartagina. Ryškaus pradžios paženklinimo niekur nėra, nors visi neveik senovės rašytojai rodo, jog šita pilė buvo įkrauta ant vietos dar senesnės pilaitės, kuri vadinosi *palatium* ir stovėjo ant kalno vadinamo: „palatinus”.

Žinodami, jog svetimtaučiai iškreipia mūsų varus, ar galime daleisti, kad šitieji vardai: *Tiber*, *Palatium* ir *palatinus* galėtų būti lietuviškais? Juoties galime. Nes jeigu naujesnieji mūsų gadynešė vardai: Uolkertis, Vytautas, Gardinas, Žemaičiai ir t.t. tapo iškreipti į: Olgierd, Witold Grodno, Žmudž ir t.t., tai savasis lengva daleisti, jog amžių glūdumuose mūsų vardus: Duburys, pilaitė, pilaitinis ir kitus, žmonės neturintys jokio apšvietimo, galėjo iškreipti į *Tiber-Tibur*, *palatium*, *palatinus*. Užsiliko tiktai vienas vardas grynai musiškis, tai *Roma*.

Kada iš mažos pilaitės buvo sukurta didelė pilis ir labai apginkli, kada stojos apygardės užveja, kaipgi ją galėjo žmonės gyventojai užvadinti. Jeigu jie buvo lietuviais? — *Ramove Roma!* Kaip ir ant patyčių patys romėnai surišo du žodžius savo raštuose į krūvą: *Romo* — asylum — ir paliko mums dėl pasistebėjimo. Paliko gryną mūsų vardą ir jo lotynišką išvertimą.

Bet eikim toliau.

Paržiūrėdami senovės Italijos geografiją randame šiokių genezių vardus, miestų ir upių.

lotyniškai — lietuviškai:

Restini — Rėtiniai
Lucania — Laukiniai
Velia — Velija
Sabini — Žaibiniai
Hernici — Girininkai
Peligni — Perliniai
Liguri — nuo *lygus*
Dolsini — Balsiniai
Raetia — nuo *retas*
Vei — Vejai
Modena Mutina — Motina
Verona — Varinė
Ardea — Artojai

Upių vardai:

Varos — Varis
Macra — Makrai
Padus — Padas
Tiessino — Tiesinė
Naris — Nari, Neris
Clanis — Klonis
Tiber — Duburys ir t.t.

Šitų visų žodžių sunku šiandien atrasti šaknis lotynų kalboje; man rodos, jog jie ir niekad neturėjo jokio išreiškimo minėtoje kalboje — neturėjo šaknų. Kitaip sakant, reikia mislyti, jog šitie ir daukumas kitų vardų, rastų senovės Italijos geografijoje, buvo paimti iš svetimos kalbos ir greičiausiai iš lietuviškos, kurioje randame dėl jų šaknis ir aiškų išguldymą. Šitas atsitikimas liudija, jog giloje senovėje lietuviai gyveno Italijoje ir turėjo jau gana aukštą apšvietimo laipsnį. Nes kaip matyti, gyveno skirtomis gentėmis ne tiktai kaimuose, bet ir apginkluotuose miestuose — pilėse. Lotynų mokyti senovės

Kalba, Tauta, Kultūra,
Praeitis

rašytojai tvirtina, jog jie Italijoje įgijo „jautį“ *italus* ir nuo jo vardo davė visai Italijos žemei pavardę. Taip šita gentė godoja jautį už jo naudingumą, jog ant jo vardo buvo įtaisytos ypatingos šventės, kurių laike jaučiams tekdavo didžiausi godonės ženklai. Tai buvo daroma ne be reikalo. Patys lotynai gerai suprato svarbą jaučio prie laukų darbo ir nusprendė savo raštuose, jog tiktai tąsyk stojo žmogus artoju ir žemės dirbiku, kada įgijo jautį. Tarpe kitų Europos tautų tiktai Lietuvoje mes randame lygiai didelę godonę, kurios žymė da užsilaiškė ir iki mūsų dienų, o labiausiai lietuviškose dainose.

Ten utwór nie jest objęty majątkowym prawem autorskim i znajduje się w domenie publicznej, co oznacza że możesz go swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać. Jeśli utwór opatrzony jest dodatkowymi materiałami (przypisy, motywy literackie etc.), które podlegają prawu autorskiemu, to te dodatkowe materiały udostępnione są na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa – Na Tych Samych Warunkach 3.0 PL.

Źródło: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/pietaris-lietuviai-amziu-gludumuose>

Tekst opracowany na podstawie: Vincas Pietaris, *Lietuviai amžių gludumūse*, Tilžėje : kasztu ir spaustuvėje Otto v. Mauderodės, 1894.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Utwór powstał w ramach konkursu „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”, realizowanego za pośrednictwem MSZ RP w roku 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o konkursie „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”. Publikacja wyraża jedynie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Publikacja parengta įgyvendinant projektą „Wolne Lektury” (<http://wolnelektury.pl>). Skaitmeninė reprodukcija padaryta Fondo „Nowoczesna Polska”/Lietuvos kultūros paveldo — virtualioje erdvėje (<http://www.epaveldas.lt>), pasitelkiant egzempliorių iš bibliotekos kolekcijos. Veikalas sukurtas konkurso, įgyvendinamo 2013 m. bendradarbiaujant su Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerija — „Bendradarbiavimas viešosios diplomatijos srityje 2013” („Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”) ribose. Leidžiama laisvai naudoti veikalą, su sąlyga, jog bus išsaugota aukščiau pateikta informacija, taip pat informacija apie taikomą licenciją, teisės turėtojus bei konkursą. Publikacija išreiškia tik autoriaus pažiūras, todėl negali būti tapatinama su oficialiomis Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos pažiūromis.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Monika Bogdziewicz, Paulina Choromańska.

Okladka na podstawie: NASA Goddard Photo and Video@Flickr, CC BY 2.0

ISBN 978-83-288-0687-0

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Nowoczesna Polska – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Nowoczesna Polska, KRS 0000070056.

Dołącz do Towarzystwa Przyjaciół Wolnych Lektur i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).